

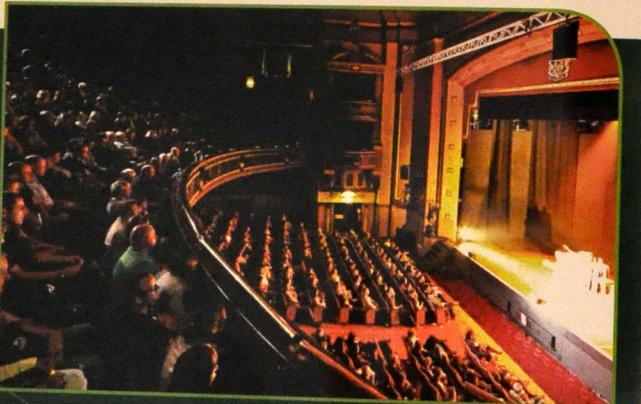
Teatr menecmenti:

həvəskarlar başlayır, peşəkarlar yaşıdır...

Əsl teatrsevərən teatri na üçün sevdilini heç soruşmamusunuz? Ya da sizə bələ bir sual veriblərmi? Hər ikisi mümkündür. Cabavalar çox fərqli ola bilər, amma heç şübhəsiz, bir oxşar səbəb mütləqdir: TEATR CANLIDIR! Bəli, başqalarının hayatında başveranları soyuq parça üzərinə tüşənən ləntən izləməkdənsə, nafəsini duymaq, hadisənin həyacanını biləvasitə öz günzlə görüb izləmək tamam başqa bir zövqdür...

Teatri çox yaxşı bilən bir müdürk isə deyib ki, salonda na qədər insan varsa, sahnənə bir o qədər tamaşa oynanır. Axi har kəs onu daha çox cəlb edən detallara diqqət yetirir, ya da hər hansı aktyoru digarlarından daha çox izləyir. İnsanların demək ki, teatr sevgisi mahz onun canlı sanat olmasına səbəbindən tüxənmək bilmir. Amma sizə elə gəlmir ki, canlı sənətin tələbatları da, problemləri da bütün canlı organizmlərlə eynidir. Bu yerdə mətləb üstüna galır.

Biza təxminən on il əvvəl galib çatan "teatr menecmenti", "teatr marketologiyası" arlayışları inkişaf etmiş ölkələrdə çoxdan bar-qaradır. Neca olsa, qısmən dövlət, bələdiyyə təminatındaki, yaxud tam müstəqil faaliyyət göstərən teatr kollektivləri bütünlükla yüksü gatıran tamaşaların bolluğu həmişə təqdi edildi. Amma sadəcə, dövrən o dövrən, qayda həmin qayda olmayıb. Sələyə 18 may 2009-cu il tarixində təqdi edilmiş "Azərbaycan teatr 2009-2019-cu illərdə Dövlət Programı"nda da xüsusi yer ayrıilib. Bu program ölkəmizdə teatr sənətinin qarşısındaki on il ərzində inkişaf perspektivlərini müəyyən edən mühüm bir sənəddir. Program milli teatr sənətinin zəngin badi irlisinin və yaradıcılıq ənənələrinin yaşadılması, global və milli sənət dəyərlərinin tabliği, dünya mədəniyyətinin integrasiyası, informasiya və maliyyə resurslarından düzgün istifadəsi zamanında yol göstəran sənəddir. Bu programda yaxın onillikdə dünən teatr menecmenti tacirəbəsinin bizim teatrılara gətirilməsinin vacibliyət vurğulanır.

“**M**əsələ ondadır ki, sovet teatri ötən asırın səksəninci illərindən başlayaraq prinsipial baxımdan yeni sosial-psixoloji və mədəniyyətlərərəsi təsir dairəsinə düşdü. Təkmil kommunikativ məkan formalaşdı; teatr yeni sosial qruplara, fərqli ideoloji-badii cəmiyyətlərlə qarşılıqlı faaliyyət göstərməli, üstün tamaşa texnologiyalarını mənimşəməli, yeni sosial-estetik müstəvəya keçməli oldu. İndiki postsovət teatr məkanı ilk dəfə olaraq iqtisadi masalaları da düşünməyə məcbur oldu. Marağlıdır ki, mahz 80-ci illərin ikinci yarısında bütün ittifaqda teatrların sayı təxminən 50% artı. Bu vaziyət Azərbaycanda da müşahidə olunurdu. Üstəlik, təzə yaranan teatrlar fərqli repertuar, indiyadək formalaşmış teatr kollektivlərinin müraciət etmədikləri yerli və acəbəi mülliətlərin asərlərini tamaşaçıya təqdim etməklə də fərqləndi. Tamaşaçı yeni teatr kollektivlərinə, indiyadək qarşılaşmadığı teatr estetikasına na qədər meyilli olsa da, canlı orqanızın sayılan teatr həm de başqa bir vəzifəni həll etməli idi: yaşamaq, dolanmaq və truppadakı güclü aktyorları teatrda saxlamaq.

Axi tamaşaçılarının "artist da cörək yeyirmiş" heyratı, sənət adamlarının isə "asas sənətə xidmət etməkdir, ac qalmak da olar" düşüncəsi çoxdan geridə qalmışdır. Yani teatr orqanızmı artıq pafoslu, arxasında maddiyyat olmayan nəsənə yox, burada çalışan insanların ilk növbədə maddi qazanc yeri olduğunu dərk etməyin zamanı yetmişmişdi.

Əsəldən hər kəs əməyini satıb dolanır. Mənqıti baxımdan, bənnanın höründüyü binanın müqəbbiliyində yaxşı zəhmət haqqı alması ilə aktyorun sahnədəki ifasının qarşılığında alqış, gül dəstəsi və qonorrular arasında heç bir fərqli yoxdur. Bəs teatri kim dolandırmalıdır?

Bax bu məsələdə Qərbdən, yani Avropana və Amerikanadən yönənləriçək şəy var. Etiraf edək ki, bi qədər gecikmişdir. Amma olsun. Biz qədər galib tez öyrənməyi bacaranlardanı.

Əsəldən formal şəkildə bizim teatrılarda da bilet satışı ilə məşğul

olan inzibati, bilet satışı üzrə müvakkil ştatları vardı. Bu işin öhdəsindən pis-yaxşı geliblər da. Amma onların qazancı teatra tamaşaçı calb etmək faizindən asılı olmadıqdan işa istanilan qədər can yandırımayıblar.

Təbii ki, bu məsələdə münasibat dayışmalı idi. Bir neçə il bundan əvvəl Azərbaycan Teatr Treninq Mərkəzi ilə "Britiş Konsul"un birgə layihəsində ölkəmizdəki teatrılarda çalışan inzibati işçilər üçün bir neçə günlük trening keçirildi. Treningde həvəsə iştirak edib təzə nəsə öyrəndiyini deyan inzibatçılar da oldı, elə-bəlxax keçirdiyini, bir növ bildiklərinin təkrarı ilə qarşılığında söyləyən teatr işçiləri da. Elə bu yerdəca həşya çıxaq ki, son illər milli teatrımızın bəynalxalq alaqlarının genişləndirilməsində, Azərbaycanda bəynalxalq teatr konfranslarının keçirilməsində, ümumiyətə, teatr menecmenti anlayışının ölkəmizə gətirilməsində adıqakilan qurum - Azərbaycan Teatr Treninq Mərkəzinin, xüsusi idarəət mərkəzin direktoru Şaiq Safarovun danılmaz xidməti var.

Amma kim na deyr desin, təşəbbüs, nəsa etmək istəy daxildən doğmali, içəridən yaranmalıdır. Elə ötən ilin yayında Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrında keçirilmiş teatr menecmenti üzrə treninglərin hənsi nəticə verdiyini bilmək üçün tətqiqat... Bizi teatrın direktoru, Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti, Kalmıkiya Respublikasının əməkdar incəsənət xadimi, ASSITEJ – Azərbaycan Milli Mərkəzinin prezidenti **Mübaris Həmidov** qarşılığı:

– Ötən il Uşaq və Gənclər Teatrları Beynalxalq Assosiasiyasının üzvü və bu qurumun Azərbaycan milli mərkəzi kimi Azərbaycan Teatr Treninq Mərkəzi ilə birlikdə teatr menecmenti üzrə bir kurs təşkil etməyə qərar verdik. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi da bizim təşəbbüsümüzi dəstəklədi. Dövr matbuatda, səssiz şəbəkələrdə elan verdik ki, 25 yaşına qədər, ali təhsilli, xoşagəlan zəhiri görünüslü, insanlara ünsiyyət qurmazı bacaran gəncləri teatr menecmenti üzrə treninglərə davat edirik. Kursu bitirənlər sertifikatlar veriləcək, onlar teatrda işlə təmin olunacaqlar. Təxminən 80 nəfər müraciət etdi. Onlara şəxslən özüm görüsüb səhbatləşdik, gənclərə na işlə maşğul olacaqlarını anladıq. Treninglərə start veriləndən cəmi 20 nəfər iştirakçılarımız oldu.

— Yani menecmentdən daha çox, teatra maraq göstərənlər qaldı... —

— Bəli, haqlısınız. Çox adam "marketologiya", "menecment" söz-larını eşidəndə elə bilmə ki, dərhal böyük püllər qazanmağa başlaya-caq. Amma pulu menecmentin harəsində çalışmaqla qazanmaq mümkündür. Teatra gəldikdə isə təkçə menecmenti bacarmaq azdır, garak teatri da sevəsan.

— Elə bu səbəbdən də bütün layihelərdə sona an çox sevan-lər, daha sadıq olanlar qalır...

— Bida da bələ olsa. İkaihəftalik treninglərdə ganclər həm ya-radıcılık massaları, həm teatrın inzibati strukturunu, maliiyyət bazası barada, həm də ünsiyət qurmaq bacarığını, inkişafına dair dəslər keçidlik. İqtisad Universitätinin müaliimləri menecmenti dair maruzalarda çıxış etdilər. İki haftadan sonra isə kursu bitirən 6 nafara və Gəncələr Teatrları Beynəlxalq Assosiasiyasının Milli Mərkəzinin (AS-SİTEJ), Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrinin və Azərbay-can Teatr Trening Mərkəzinin sertifikatları verildi.

— Artıq hamin vaxtdan üç aydan çox keçib. Zənnimcə, ilk natiçalari bölüşmək olar...

— Hamin altı gəndən dördü dekabr ayı üçün çox yaxşı natiça göstərib. Onların arasından bir gənc oğlan — Amin Nəzərli dəha məhsuldar çalışıb. Dediyiñə görə, avvallar başqa sahada menecment kimi çalışıb, sadəcə, teatr çox sevdiyi üçün teatr menecmenti sahəsində özünü sinamağa qarar verib. Biniñ menecmlər faizla işləyilər, satılan biletin 20–25 faizi onlara çatır. Man çox şadam ki, onlar bir ayda hətta min manatdaq qazanc alıb ediblər.

— Azərbaycan reallığında gənc bir insan üçün mədəniyyət sahəsində çalışmaqla heç də pis qazanc deyil...

— Bəli, bizim bütün saylarımız da buna yönəlib. Həm teatri bir mənəviyyət ocağı kimi, həm də maddi cahatdən yaşada bilək. Teatrdə çalışanlar da öz dolanışlarını buradan çıxarmalıdır ki, işə dəha çox can yandırılsın, bütün istedad və bacarıqlarını nümayiş etdirsinlər. Hər şey qarşılıqlırdır: garak tamaşa yaxşı olsun ki, tamaşaçı teatra gəlsin, digar tərəfdən da garak tamaşaçı teatra gəlsin ki, biz də onlar üçün tamaşa göstərək. Haftanın cami bir günü — bazar ertəsi istirahət günümüzdür. Əgər hansısa kollektivin

yəlinə hamin gün teatra galmak imkanı varsa, — biz hamin gün da çıxış etmeye hazırıq.

Azərbaycan teatr alamı üçün yeni sayılan teatr menecmenti sahəsindən səhbat açırcən, təbi ki, **Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Teatr Trening Mərkəzinin rəhbəri Şaiq Səfərovun fikirləri** öncənmişdir:

— Bir neçə il avval "British Konsul" ilə bütün teatrlarda çalışan inzibati işçilər üçün qismən müddəti təreng keçirmişdik, nəticəsi də pis olmamışdı. Amma ötan ilin oktyabr ayında Gənc Tamaşaçılar Teatrında teatr menecmentinə dair keçirilən ikaihəftalik təreng mahz teatrın ötəşəbbüsü idı.

Təxminan 5–6 il avval Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərafından Bakıdakı teatrların əksariyyətinə rəhbərlik yeni nəsil direktorlara təsdiq olundu. Ona görə yox ki, avvelik direktörələr səritləşdirildilər. Sadəcə, XXI əsrədə teatrları tamam fərqli, zamanın tələblərinə uyğun tərzədə idarə etmək lazımdır. Nazirliyin düzgün kadrlı siyasiyi və direktorluların işa vəcdanlı münasibəti sayəsində bu gün Bakıda teatrın böyük salon problemləri aradan qaldırılmışdır. Azərbaycan teatrları artıq beynəlxalq sahnlarda çıxış edir, mükafatlar qazanır. Bunlar çox yaxşıdır. Amma malumdur ki, biza teatrlar dövlət dəstəsi ilə dolanır. Lakin teatr "mədəniyyət mahsulu" istehsalçısı kimi pul qazanmağı, özünü dolandırmayıq öyrənməlidir. Bunun yolu isə teatr menecmentindən keçir.

— Bu, ilk təşəbbüs kimi çox uğurlu bir iş oldu. Bəs digər teatrlar teatr menecmenti ilə bağlı nəşər reallaşdırıraq, yeni kadrları işa calb etmək barədə düşündürmü? Təreng keçirmək barədə siza müraciət edirlermi?

— Əminəm ki, qarşılıklı teatr mövsumunda belə istekləri eşidəcəyik. Gənc Tamaşaçılar Teatrında keçirilmiş adıçıklanan tədbir bu sahada ilə qarşanmış idı. Etilar edək ki, teatr bu gün əksər rəqabət şəraitində çalışır. Əyləncə yeri, mədəni istirahət məkanları çoxdur. Teatr tamaşaçı qazanmaq, səxlamاق istayırsa, mütləq teatr menecmentinin qaydalarını nəzəra almılmalıdır.

Man hamisə teatr direktörələrinə deyirəm ki, kabinetdə əyləşməyin. Siz teatr üçün prodüser olaraq çalışmalısınız. Teatr — camiyyətin bir üzvüdür. Siz mütləq xalqın, öz tamaşaçınızın yanında olmalısınız.

O ki qaldı teatr menecmentinin təmal biliklərinə yiyəlanmak istəyənlərə, siz də umidverici xəbərimiz var. Növbəti teatr mövsumunda, yəni bə payız Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrı növbəti təreng taşkı etmək niyyətiyəndir. Nəyasa bilməmək, Azərbaycanda bu sahaya dair böyük fədəqçilərin yoxluğu və mütəxəssislərin azlığı siz çəkkindirməsin. Bütün dünyada tarixboyu, belə olub: sənətin təməni həvəskarlar qoyur, peşəkarlar yaşadır. Çünkü peşa yaranmamış onun peşəkar da yetişmir.

Kabinetdə oturmayan adam

İşgəzərlərdən söz düşmüşən, yəna da Mübariz müallimə müraciət edəsi oldum.

— Mübariz müallimə teatrın qayğıları, planları, müasir dövrə teatr yaşatmaq və burada çalışan hər kəsi maddi baxımdan da təmin etməklə bağlı xeyli səhəbtəldədir. Bunlar galəkəcək yazılarının mövzusunu də sözümüzü uzatmışdır. Amma son illər teatrın genişləşən beynəlxalq əlaqələrinə toxunmağı özümüzə borc bildik.

— Mübariz müallim, son illər Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrının həm də beynəlxalq münasibətlərin qurulmasına baxımından gördüyü işlər göz qabağındadır. Xüsusən da Kalmıck Milli Dram Teatrı ilə, el dilində desək, birevli kimisiniz...

— Eladır. B.Başanqov adına Kalmıck Milli Dram Teatrı ilə ilk dəfə 2011-ci ilda, Belarusun Brest şəhərində XVI Beynəlxalq Monotəməşələr Festivalında tanış olduq. 2013-cü ilin mart ayında Kalmıck teatrı Bakıya ilk dəfa qəstrola gəldi. Hamin ilin oktyabr ayında isə bizim teatrımız cavab görüşü olaraq Elistaya getdi, orada üç tamaşa ilə çıxış etdi. 3 günlük qəstrol safarından Kalmıckiya Respublikası və yerli Teatr Xadimləri İttifaqının "K.Stanislavski – 150" yubiley medalı, fəxri farmanları geri döndü.

2014-cü ilin aprel ayında Elistaya qəstrol safarimizdə man və baş rejissorümüz, Azərbaycanın əməkdar incəsanat xadimi Bahram Osmanov Kalmıckiya Respublikasının əməkdar incəsanat xadimi fəxri adalarına layiq görüldük.

Bir ay sonra kalmıck dostlarımız Bakıya qəstrola gələndə mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Ədalət Valiyev onları qəbul etdi, teatrın baş direktoru Qalina Şurayevaya, teatrın badii rəhbəri Boris Mangiyevə nazirinin "Fəxri mədəniyyət işçisi" döş nişanını təqdim etdi. Qonaqlar da Azərbaycanın mədəniyyət və turizm nazirinə təşəkkür məktubunu, nəzir Əbülfəzə Gərayevə RF Teatr Xadimləri İttifaqının "Stanislavski medalı"nı təqdim etdilər.

— Amma bildiyimə görə, hər iki teatrın yaradıcılıq ünsiyyəti təkər qarşılıqlı qastrol saferlərinin təşkil ilə bitmədi...

— Bəli, teatrlarımız arasında rejissor mübadiləsi mərhələsi başlıdı. 2014-cü ilin oktyabrında baş rejissorümüz Bahram Osmanov Əli Əmərliinin "Sevan qadın" pyesini B.Başanqov teatrında tamaşaya hazırladı. Bir il sonra isə canab Boris Mangiyev bizim teatrda görkəmli Azərbaycan dramaturqu Ə.Haqverdiyevin "Xortdanın cəhannam məktubları" pəvesti əsasında eyniadlı tamaşaşa qurulmuş verdi. Bu teatr mövsumunda isə artıq onlar öz repertuarlarında "Sevan qadın" və A.S.Puskinin əsəri əsasında hazırlanmış "Qızıl balıq" uşaq tamaşası ilə Bakıda yaradıcılıq hesabatı verildi.

Təbii ki, bəzədən kalmıck rejissorunun Azərbaycan dramaturqunun Bakı teatrında tamaşaşa qoyduğu əsərlə Elista şəhərinə getməliydi. Ela oktyabr ayının sonlarında "Xortdanın cəhannam məktubları" ilə yanşı, Pervin'in "Dacal keçi" uşaq tamaşası ilə Kalmıckiya paytaxtında çıxış etdi. 3 gün davam edən qəstrol safarımız zamanı kalmıck şəhətəvarları təkər Azərbaycan aktyorlarının samaratina şəhid olmadılar. Həm də N.N.Palmov adına Milli Muzeydə teatrımızın rəssamı Elşan Sarxanoğlunun fərdi sərgisi nümayiş olundu.

Maraqlıqdır ki, inidaydak Elistada heç bir Azərbaycan rəssamının əsərləri sərgilənməmişdi. E.Sarxanoğlu sərgidən sonra bir neçə asırın hamin muzeyə bağışladı. Bu qəstrol safarında həm də konsert programı ilə çıxış etdi. Aktyor-müənni İlah Əsədov Azərbaycan xalq və bəstəkar mahnılarını, gənc aktyorlar Elnur Karimov və Sabina Məmmədova isə milli rəqslarımızı kalmıck tamaşaçıları üçün ifa etdilər.

— Yəqin ki, yaradıcılıq münasibətlərinə davam edir...

— Bu ilin mayında Kalmıck Milli Dram Teatrının badii rəhbəri, RF-İN əməkdar incəsanat xadimi və Azərbaycan Respublikası Fəxri mədəniyyət işçisi Boris Mangiyev Azərbaycana gələcək. Rejissor Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrında kalmıck dramaturgu Baatır Başanqovun "Təaccüb doğurun hadisə" musiqili komedyasının motivləri əsasında V.Şurayeva və Ə.Əmərliinin sahñalasdırıcı "Oöhümlər" əsərinə qurulmuş verəcəkdir. Artıq yeni mövsumda isə Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrinin yaradıcı heyəti Kalmıckiya Respublikasına qastrol saferi planlaşdırılır. Biz ham də noyabr ayında Kalmıck Milli Dram Teatrının 80 illik yubileyi mərasimine davatlıyik. ♦

Gülçahan Mirməmməd